

Introducció

Xavier Clop, Walter Cruells i Miquel Molist

Vere Gordon Childe, reconegut com un dels prehistoriadors més influents en el desenvolupament de l'Arqueologia com a Ciència, va morir tot just fa 50 anys, el 19 d'octubre de 1957. En aquest número de COTA ZERO hem volgut no tan sols commemorar aquesta efemèride sinó, sobretot, retre un homenatge a aquest fascinant arqueòleg, però també ciutadà preocupat i implicat en la política com a pacifista, socialista i marxista.

La repercussió de les propostes que V. Gordon Childe va fer es pot apreciar encara avui en moltes de les discussions que es desenvolupen en els fòrums arqueològics. Durant la seva llarga i productiva tasca com a investigador va fer aportacions de tot tipus: teòriques, metodològiques, interpretacions històriques del registre conegut aleshores de diferents parts del Món. Les seves propostes sobre «cultura arqueològica», «Revolució Agrícola», «Revolució Urbana», etc., han marcat la recerca de moltes generacions d'arqueòlegs i són a l'origen i desenvolupament de molts programes i projectes de recerca executats des d'aleshores. No hem d'oblidar, però, que Gordon Childe també va realitzar un important nombre de treballs de camp, entre els quals cal recordar les recerques al poblat neolític de Skara Brae (Escòcia), on va recórrer, de manera un altre cop força innovadora, a comparacions etnogràfiques entre cases rústiques de les terres altes escoceses per interpretar els possibles usos dels espais domèstics documentats de manera excepcional en l'esmentat poblat.¹

Si, doncs, molt sovint la referència a Gordon Childe és obligada en molts treballs, no deixem de tenir una certa sensació que, de fet i malgrat tot, es tracta d'una figura força desconeguda per les noves (i no tan noves) generacions d'arqueòlegs. Apropar-se a l'obra d'aquest científic és una excel·lent manera de poder seguir l'evolució d'un investigador preocupat per i capaç d'abordar els diferents aspectes que necessàriament han d'emmarcar qualsevol recerca científica, i que sempre va restar obert a nous estímuls intel·lectuals. De la seva capacitat d'evolució intel·lectual i de replantejament de la forma d'encarar la recerca (pre)històrica, en tenim un excel·lent exemple en l'article «Retrospect»,² publicat l'any següent del seu traspàs, on descriu críticament els seus primers treballs relacionats amb la història cultural.

Un altre aspecte en el qual també va sobresortir, i que molt probablement va tenir un paper important en la seva repercussió com a pensador, és la capacitat de comunicar les seves idees i d'explicar de forma ben entenedora les seves recerques, tal com queda ben manifest en l'extensa quantitat de llibres i articles que va escriure. Això es pot apreciar molt bé en obres com *The Dawn of European Civilization* o *What Happened in History*, llibres que tracten de proposar explicacions, que no oblidin els processos fonamentals, plens d'imatges ben dinàmiques, o *The Prehistory of the European Society*, en què

1. V. GORDON CHILDE (1931). *Skara Brae: A Pictish Village in Orkney*. Londres: Kegan Paul.

2. V. GORDON CHILDE (1958). «Retrospect». *Antiquity*, núm. 32, p. 69-74.

Childe presenta un model d'anàlisi de les cultures indígenes que en destaca els aspectes dinàmics i creatius.

No podem deixar d'esmentar la implicació de V. Gordon Childe en la política del seu temps. És ben sabut que va evolucionar vers postulats marxistes. El posicionament ideològic va marcar de manera molt clara la seva recerca, en la qual, per exemple, va combinar un model materialista pròxim al marxisme clàssic amb l'element difusionista, entès com un element que superava les propostes nacionalistes i racistes que tant van proliferar entre les dues grans guerres mundials. Fou aquest posicionament ideològic el que va marcar, finalment, el seu concepte del que ha de ser l'Arqueologia: creia que, juntament amb la Història, havia de jugar un paper important en la creació d'una ciència de progrés, més objectiva i que pogués ajudar a entendre qüestions socials d'importància i portar la Humanitat a un futur millor.³

Des de COTA ZERO hem cregut que la millor manera de commemorar el cinquantè aniversari del trapàs de Gordon Childe és revisitar-lo, però no d'una manera hagiogràfica sinó amb una aproximació crítica que permeti valorar, si no totes les seves aportacions, cosa que depassaria de molt l'espai i el paper de la nostra revista, sí alguns dels elements cabdals per tal de poder copsar quins aspectes de les seves propostes són encara actuals i vius avui, a l'inici del segle XXI. Creiem que aquest és el millor homenatge que es pot fer a qualsevol investigador i que a Gordon Childe, des de la seva honestedat com a intel·lectual, li hauria agradat que fos d'aquesta manera.

Era difícil recollir en un petit dossier tot el pensament i l'obra de Childe. És per això que ens ha semblat una bona proposta centrar-nos en alguns aspectes concrets de les seves aportacions, tot comptant amb la col·laboració d'un conjunt d'investigadors que s'han apropiat a Gordon Childe des de postures diverses, de vegades coincidents i de vegades ben divergents. En tot cas, la intenció ha estat abordar algu-

nes de les propostes més destacades de Childe des de diferents perspectives: geogràfiques, de problemàtica històrica, de perspectiva teòrica...

Així, Vicente Lull exposa i reflexiona sobre les idees i els conceptes marxistes que va utilitzar V. Gordon Childe. Randall McGuire ens ofereix una visió de conjunt de l'impacte de les seves propostes en l'arqueologia nord-americana i Jorge Marcos en l'arqueologia llatinoamericana. La Revolució neolítica al Pròxim Orient, la tracta Trevor Watkins, mentre que la Revolució Urbana, en aquesta mateixa zona, l'aborda Reinhard Bernbeck. Alain Gallay, al seu torn, tracta de la influència de les aportacions de Gordon Childe sobre el megalitisme europeu. Finalment, Margarita Díaz-Andreu realitza una valoració de l'impacte que va tenir Childe en l'arqueologia espanyola a partir de l'anàlisi de la correspondència amb Lluís Pericot entre 1931 i 1956, i Antonio Gilman aporta la seva visió sobre la influència que va tenir l'arqueòleg australià en els prehistoriadors espanyols.

La complexitat de les aportacions de Gordon Childe fa, però, que necessàriament trobem aspectes ben diversos i alhora complementaris en les aportacions de tots aquests autors, per la qual cosa tenim una visió de calidoscopi que s'ajusta ben bé a la feina desenvolupada per aquest investigador.

Us presentem, doncs, aquest dossier, tot esperant que la seva lectura contribueixi a conèixer i comprendre millor el paper de Gordon Childe en el desenvolupament de l'Arqueologia Prehistòrica com a disciplina científica, però, sobretot, que animi a apropar-se a la seva obra per tal de conèixer de primera mà i poder avaluar millor allò que d'innovador i de provocador encara té el seu treball.

Breu nota biogràfica de Vere Gordon Childe

Vere Gordon Childe, reconegut com un dels prehistoriadors més importants del segle XX, va néixer a Sidney, Austràlia, el 14 d'abril de 1892 i va morir el 19 d'octubre de 1957 a la seva Austràlia natal.

Fill d'un membre de l'església anglicana, va estudiar a la Universitat de Sidney on es formà en humanitats i, un cop llicenciat, marxà el 1914 a Anglaterra, a la Universitat d'Oxford, per

3. V. GORDON CHILDE (1946). «Archaeology and Anthropology». *Southwestern Journal of Anthropology*, núm. 2, p. 243-251; ID. (1947). *Archaeology as a social science*. Londres: University of London, Institute of Archaeology, Third Annual Report, p. 49-60.

completar la formació en clàssiques. A Oxford, Childe va quedar fascinat per la filosofia hegeliana i marxista. De tornada a Austràlia, i durant uns quants anys, treballà com a secretari privat del primer ministre de Nova Gal·les del Sud. Desil·lusionat amb la política del partit Laborista, però també amb la societat australiana, va escriure un dels llibres que encara avui desperten interès: *How Labour Governs*, publicat el 1923, on critica el partit Laborista i va crear forts corrents d'opinió a favor i en contra. El 1922 Childe va iniciar un període de viatges i estudis a Europa central i oriental i va acabar la seva formació a la Universitat d'Oxford, on prengué una posició clarament favorable a les tesis marxistes. Ràpidament assimilà els progressos en arqueologia de camp de l'època, acompanyats de sensacionals descobriments sobretot en prehistòria, fet que li estimulà la capacitat de síntesi, el va convèncer de la importància de la teoria i de no restar exclusivament en el descripcionisme imperant. Fins llavors no existia cap visió des del materialisme històric que explorés el que Childe denominava «comunisme primitiu». Si bé existien assaigs realitzats per Morgan a mitjan segle XIX, que foren posteriorment actualitzats per Engels en el text «L'origen de la família, la propietat i l'Estat» en una visió àmplia i intel·ligible i encara avui sorprenent per la claredat i senzillesa, quedava encara per realitzar el pas de la teoria a la verificació.

El 1925 va aparèixer la primera edició d'un dels seus llibres més destacats, *The Dawn of European Civilization*, que representa un dels textos més influents en la història de l'arqueologia ja que abraça tot Europa fins al Pròxim Orient i sintetitza l'evidència des dels inicis de les primeres societats fins al període romà. Gordon Childe va construir les seves idees a partir de les grans qüestions plantejades a l'arqueologia, i va desenvolupar models explicatius sobre la «Revolució Neolítica» i la «Revolució Urbana» en els quals intenta explicar com les societats humanes prehistòriques experimentaren canvis fonamentals en el pas dels caçadors-recol·lectors a les primeres societats pageses, agrícoles i ramaderes, que més endavant van desembocar en nous tipus d'organització social i en l'aparició de les ciutats estat.

L'any 1927 va esdevenir professor d'arqueologia prehistòrica a la Universitat d'Edimburg, on va ensenyar fins al 1946, quan va passar a ser director de l'Institut d'Arqueologia a la Universitat

de Londres, càrrec que va exercir fins que es va retirar, prematurament, l'any 1956 per tal de facilitar la tasca del seu successor.

Les seves publicacions acadèmiques representaren grans canvis en el desenvolupament de l'arqueologia cultural històrica i, en aquest sentit, els seus darrers textos, *Man Makes Himself* (1936) i *What Happened in History* (1942), cridaren l'atenció vers el seu treball i, en certa manera, representen el seu llegat.

Per a Andrew Sherrat, professor a l'Institut d'Arqueologia a la Universitat d'Oxford, la figura de Childe és paradigmàtica. Deixà Austràlia, viatjà per tot Europa, però mai pel Pròxim Orient, escriví l'estàndard de prehistòria europea i es convertí en un dels més significats estudiosos de la prehistòria europea per retornar a Austràlia on morí dramàticament. L'octubre de 1957, Childe va tornar al seu país amb un delicat estat de salut, temorós que la seva capacitat intel·lectual es trobés en declivi i abatut moralment.

En una conversa mantinguda amb Bob Gollan, historiador a la Universitat Nacional d'Austràlia, preguntat si participaria del desenvolupament de l'arqueologia a Austràlia, que es trobava en aquells moments en els seus inicis, va contestar: «la meua tasca en arqueologia s'ha acabat i ja no penso fer res més. Penso anar als espadats de Katoomba». Pocs dies després anava a passejar als espadats i «moria». Per Gollan, el raonament de Childe en certs termes era racional: «he acabat ja el treball de la meua vida, no tinc res més a fer; per tant, valdria més que em morís». En una carta enviada a un amic, i amb data del 20 d'octubre de 1956, adjuntà un altre document tancat amb el prec que no fos obert fins al gener de 1968. En aquesta carta expressava el seu estat de desànim i la seva incapacitat en aquell moment d'aportar noves contribucions a la prehistòria. Parlava del prejudici anglès sobre el suïcidi com a fet irracional, però el defensava com un fet que distingeix l'*homo sapiens* d'altres animals i exposava que no volia preocupar els seus amics en no fer cas d'aquest prejudici. I acabava dient: «ara ja he vist de nou la primavera australiana, he pogut sentir les olors, veure i sentir els animals, i ja no hi ha cap cosa més que jo pugui fer; un accident pot naturalment i fàcil esdevenir-se en un penya-segat». L'última frase de la carta era: «Life ends best when one is happy and strong.»